

## 4. O kresťanskej výchove

### 4.1. OTÁZKY MRAVNEJ VÝCHOVY

Naše deti **vychovávame väčšmi naším životom** ako našimi príkazmi a pokynmi. V tom vlastne sledujeme **Kristov príklad: najskôr sa nám daroval v nesmiernej hĺbke svojej lásky** a len potom nám oznámil svoje mravné požiadavky. **Podstatou kresťanského mravného konania je láska ako odpoveď na preukázanú lásku.**

Dieťa potrebuje od začiatku svojho života láskyplnú náklonnosť rodičov, aby sa neskôr mohlo vyvinúť v zrelú mravnú osobnosť. **Láska rodičov dokazuje dieťaťu jeho hodnotu, pomáha mu získať dôveru k ostatným ľuďom a k svetu.** Čím viac cíti, že ho prijímajú ako osobu (a nie ako ťarchu alebo ako milú hračku), tým skôr prijme svoje vlastné ja a nájde **predpoklad správneho sociálneho konania. Dieťa musí cítiť, že je milované aj vtedy, keď schybil.** Nesmie nikdy pocítiť, že je rodičom na ťarchu.

Mravný život, to je predovšetkým správny postoj k ľuďom. Tak ako dieťa poznáva vo svojom vývoji sociálne prostredie, učí sa **poznávať aj hranice**, ktoré ono dieťaťu kladie. Zážitok z toho, ako sa s ním dieťa stretlo, má podstatný **vplyv na formovanie jeho základných morálnych postojov.** Keď nositeľmi skúseností o sociálnom a mravnom poriadku sú dôslednosť a dobrota, vžíva sa dieťa postupne do mravného poriadku ako do prirodzeného životného prostredia.

**Krátke zhrnutie:** nezmazateľný vplyv v mravnej výchove dieťaťa má:

**1.** príklad mravného života rodičov, **2.** bezvýhradná láska rodičov k svojmu dieťaťu, **3.** skúsenosť prijatia hraníc sociálneho prostredia.

#### Rozvíjanie svedomia

Malé dieťa svoje rozlišovanie dobrého a zlého odvodzuje plne od autority rodičov. Čo oni dovoľia, je dobré, čo zakážu, zlé. Neskôr: to je dobré, čo treba robiť, zlé je to, čo sa nesmie robiť. Dieťa chápe tieto normy celkom neosobne, nepýta sa na ich vnútorné zdôvodnenie. Rodičia pomôžu dieťaťu o krok ďalej, keď mu pomôžu, aby samo poznávalo, čo je dobré a správne a podľa poznaného aj konalo. Táto pomoc nespočíva v príkazoch autority, ale vo vysvetľovaní, v uvedení do súvislosti a pravidiel sociálneho života, v odhalení prekážok a ťažkostí, ktoré človeku kladie jeho nezriadené ja. Takýto postup má tú výhodu, že mravné normy sa javia ako logický dôsledok existujúceho vyššieho poriadku a ako také sú zdôvodnené aj vnútornou túžbou človeka po harmónii.

Všetky mravné normy majú svoje konečné zdôvodnenie a základ v Bohu. Túto skutočnosť podávame deťom postupne a v pravý čas. Najskôr kladieme základ na celkom prirodzených normách ľudského súžitia a na normách vychádzajúcich z poriadku stvorenia. Desatoro ich zapája do vzťahu k Bohu. Pre výchovu svedomia kresťanského dieťaťa to znamená: bude sa cítiť povinné správne si počínať pred Bohom a bude sa učiť milovať ľudí v nasledovaní Ježiša Krista. Ježiš chce, aby sme z dobra mali radosť.

Rozvíjanie svedomia nesmie byť len súčasťou prípravy na spoveď a nesmie sa orientovať prevažne na to, čo sa už stalo. Výchova má byť obrátená do budúcnosti, aby dieťa vedelo dopredu uvažovať: ako urobí niekomu radosť. Tým sa učí tešiť z dobrého.

Príkaz lásky a Reč na hore je bezpochyby cieľom kresťanskej výchovy, nechcime to však dosiahnuť predčasne a urýchlene!

#### Odmena a trest

Odmena a trest sú doplnkom mravnej výchovy. Odmena je pocit, ktorý dieťa vedie, aby aj v budúcnosti daný skutok chcelo znovu urobiť. Trest je pocit, ktorý má viesť dieťa k tomu, aby sa v budúcnosti podobnému konaniu vyvarovalo.

Ponúkame niekoľko pravidiel:

1. Odmena a trest musia byť spravodlivé a dôsledné, tú istú vec nesmieme raz trestať a raz odmeňovať.
2. Nepreháňať, opatrne ich dávkovať.
3. "Duchovné" odmeny a tresty sú lepšie, ekonomické vedú k rýchlejšiemu, ale menej trvalému úspechu.
4. Odmeňovať možno pred inými deťmi, trestať podľa možnosti nikdy - vzbudzuje to škodoradosť, zahanbuje a popudzuje.
5. Odmeniť treba dieťa osobne, trestať iba čin.
6. Odmena musí prevažovať, ináč dieťa má dojem: čokoľvek urobím, všetko je zlé.
7. Netrestať v hneve. Veľkosť trestu nech je úmerná vine, nie škode.
8. Prisľúbenú odmenu vždy dodržať. Hrozby nevysloviť ľahkovážne, potom však splniť.
9. Trest nesmie ponižovať; dieťa musí dostať možnosť polepšiť sa.
10. Každé dieťa musí mať možnosť získať odmenu.

**Príklady odmien:** vyjadrenie radosti a uznania, pochvala pred inými, láskavý príhovor, pohladenie, splnenie osobitného želania, malý darček.

**Príklady trestov:** vyjadrenie nespokojnosti, sklamania, kritický pohľad, výčitky rôznym tónom, zákaz na dlhšiu alebo kratšiu dobu, materiálna účasť na náhrade spôsobenej škody. Telesné tresty by nemali existovať, najmä nie v predškolskom veku a v puberte.

## 4.2. DETSKÉ CHYBY A ICH PRÍČINY

Druhý vatikánsky koncil hovorí o kresťanskej výchove: "**Pri zohľadnení pokrokov psychológie, pedagogiky a didaktiky treba deťom a mládeži pomáhať, aby sa harmonicky rozvíjali, aby rozvíjali svoje telesné, morálne a duševné schopnosti, aby postupne získali hlbšie vedomie zodpovednosti za svoj vlastný život a za svoj vlastný rozvoj, o ktorý sa musíte stále snažiť, aby rástli v pravej slobode, v statočnom a húževnatom premáhaní síl, ktoré tomu brania.**"

(O kresťanskej výchove, I)

Správanie sa dieťaťa je reakciou na počítanie rodičov a vychovávateľov. Dieťa potrebuje našu pomoc, aby mohlo byť dobré. Ak má dieťa poslúchať, rodičia mu majú dávať rozumné a dôsledné príkazy; ak má hovoriť pravdu, rodičia mu musia otvoriť pravdu života a vecí.

### Dieťa neposlúcha

Pomôcka pre rodičov:

1. Príkazy musia byť dôsledné a rozumné; ak rodič jednoznačne prikáže, ale o päť minút už podľahne plaču a protestom, potom je všetko stratené.
2. Rodičia musia byť v príkazoch a zásadách jednotní.
3. Rodičia toho nesmú prikazovať a zakazovať priveľa a ustavične. U dieťaťa preťaženého príkazmi nastúpi obranný reflex: prestane vnímať.
4. Nepožadovať od dieťaťa, čo je nad jeho sily. Napr. ak je veľmi zaujaté hrou, nechcime, aby okamžite prestalo uprostred hry.
5. Nepoužívajme falošné metódy, napr.: „Ak neposlúchneš, vezme ťa bubo“, ale bubo neprišiel a dieťa nás prestalo brať vážne.
6. Získali rodičia úctu a lásku detí? Ak nie, nemôžu očakávať poslušnosť.
7. Odohráva sa výchova v atmosfére radosti?

8. Je neposlušnosť dieťaťa prejavom zlej vôle alebo výrazom silnej osobnosti?  
Aj malé dieťa objavuje svoju vôľu a chce ju uplatniť. Nesmieme ju zlomiť to by sme dieťa zmrzčili. Radšej mu povedzme: „Pouvažuj teraz sám, čo je správne. To chceme my obaja.“

### **Mať a túžba vlastniť**

Rozlišovanie medzi „moje“ a „tvoje“ sa dieťa učí len postupne. Dieťa musí pochopiť, že násilie nie je správny spôsob nadobudnutia vlastníctva. Dieťa len vtedy dokáže svoje veci požičať alebo dať, ak si je isté ich vlastníctvom a samo sebou, ak má pocit bezpečnosti. Lakomstvo, krádež, závišť, nepravosť - to všetko sú výrazy vnútornej neistoty. Preto predpokladom správnej výchovy k vlastníctvu je: dieťa sa musí cítiť milované, bezpečné a kryté.

Veľmi zaneprázdnení alebo psychicky preťažení rodičia často nenájdu čas a silu, aby svojim deťom prejavili ľudskú náklonnosť. Ako náhradu im dávajú drahé hračky, šaty, sladkosti, peniaze. Dieťa zostane navždy neuspokojené, pretože vnútorná túžba smeruje predovšetkým k ľuďom, avšak nesprávnou výchovou zobudená chtivosť po veciach už ostane a stále sa stupňuje.

„Nevie zaobchádzať s peniazmi“, počujeme. Zrejme ho to nikdy neučili. Vedme deti k úcte

k vlastníctvu rodiny. Niektoré deti sa dajú ľahko oklamať pri výmene vecí, alebo nevedia nikomu nič odoprieť. Tu musíme všetky „obchodné transakcie“ podmieniť rodičovským súhlasom. Učme deti rozdeliť sa. Rodičia bývajú šokovaní, ak dieťa niečo ukradne. Tu treba zachovať pokoj. Konštatovať, že to nebolo správne. Radšej trochu neskôr rozhovor (nie výsluch) ktorý má objasniť motívy, ktoré dieťa viedli. Trest treba uložiť v úplnom pokoji. Najťažší trest: dieťa musí samo vec vrátiť, pre uľahčenie mu môže matka pomôcť. Ak si dieťa zoberie nejakú vec, nemusí to byť vždy s úmyslom krádeže, ale preto, že sa niečo veľmi páči a aspoň chvíľku chce podržať vec vo svojich rukách. Najťažšie je vychovávať k úcte k spoločnému vlastníctvu. Treba objasniť, že to nie je vec nikoho, že na nákup tej veci prispeli aj rodičia.

### **Dieťa klame**

Pri klamstve detí je v prvom rade dôležité skúmať príčinu, prečo dieťa klame. U malých detí to môže byť hra s fantáziou, z ktorej vyrastie. Niekedy deti klamú, aby nerozčúlili rodičov. Boja sa ich hnevu. Príčinou klamstva detí sú najčastejšie rodičia s nedostatkom sebaovládania. To neznamená, že by nemali vytykať a trestať nesprávne činy, ale trest musí byť primeraný. Spravodlivý trest dieťa prijme dôstojne.

## **4.3. POHLAVNÁ VÝCHOVA**

### **Boží poriadok**

Pán Boh stvoril človeka ako muža a ženu. Každý človek je nielen človekom, ale otcom, matkou, dcérou, bratom. Tieto vzťahy sa vytvárajú prvkami najjemnejších, najhlbších, najsilnejších duševných a náboženských zväzkov, životne silných alebo len podvedomých.

Pohlavný poriadok je v tom, že telesný prirodzený pud je vhodne začlenený do prirodzených ľudských a duchovných prvkov. Neporiadok pohlavnosti spočíva v tom, že pohlavný pud sa vytrhol z tohto začlenenia a izoloval sa.

Podstata a úloha pohlavnej výchovy spočíva v pomoci mladému človekovi, aby sa mu podarilo správne zaradiť pohlavnú sféru do celkovej osobnosti, a to predovšetkým po stránke poznania a duševného spracovania, ako aj po stránke činu a života.

## Zdravá sexuálna výchova

Doba priamej výchovy v tejto oblasti je medzi štvrtým s dvadsiatym rokom a musí sa v nej často pokračovať až do mladého manželstva. Nedá sa to uskutočniť jednorazovým zasypaním mladej bytosti tzv. pohlavným poučením. Pohlavná výchova sa vyvíja postupne a sprevádza sa otázkami a problémami človeka v jeho raste.

Nebojme sa hovoriť s deťmi o "háklivých" otázkach! Keď sa deti pýtajú odkiaľ sú malé deti, je to čosi viac a hlbšie ako len zvedavosť: otázka po základe vlastného života. Životná otázka! Správna odpoveď pomôže dieťaťu zaradiť svoje vlastné ja do sveta a do spoločnosti. Rodičia by mali byť šťastní, že môžu hovoriť o svojom rodičovstve. Ak sa tento rozhovor len trochu vydarí, človek bezprostredne cíti, aké je dieťa šťastné a ako sa posilní jeho vzťah k otcovi a matke. Naopak, ak sa rodič vyhne odpovedi, môže to mať ťažké následky pre zdravý vývoj dieťaťa.

Sú dôvody, prečo sa rodičia vyhnú odpovedi:

- Má na to ešte čas." Ale pozor, lebo ulica alebo kamaráti sa nepýtajú, či dieťa má ešte čas. Ide o to, aby dieťa dostalo správnu informáciu skôr, ako ho „poučia“ kamaráti alebo aj nerozumní dospelí spôsobom znetvoreným alebo priam hnusným.
- „Nedokážem so svojimi deťmi o týchto veciach hovoriť.“ Tu treba dve veci:
  1. Usilovať sa o čistý, slobodný, dobre usporiadaný vzťah k sexualite.
  2. Požiadat' o rozhovor, prípadne rozhovory s naším dieťaťom na túto tému osobu, ktorá je dieťaťu blízka a je na to uspôsobená.

Je veľmi dôležité, aby rodičia s deťmi hovorili o týchto veciach ešte pred nastúpením dieťaťa do školy, aby neprijalo od kamarátov prvé nevhodné poučenia.

### Čo treba deťom povedať

Deťom treba povedať, že deti sú od Pána Boha. Pán Boh nám dáva všetko cez ľudí, tak aj dieťaťko potrebuje pre narodenie otca a mamu. Ak sa dieťa opýta, ako sa deti dostanú pod srdce mamičky, tak sa môže podať napr. takéto prvé vysvetlenie: Od ocka prejde sila na mamičku. Ako z jarného slnka prejde sila na zem a hneď na zemi pučia a kvitnú kvety, tak je tomu aj tu. S týmto vysvetlením niekedy vystačíme do 10-12 rokov. Niektoré dieťa si neodbytné vymáha odpoveď na akt plodenia. Neľakajme sa, povedzme pravdu, samozrejme bez prílišných detailov. Napríklad takto: najskôr je malé vajíčko, ktoré sa tvorí v tele mamy. Toto rastie a sa vyvíja. Ale nevyvíja sa samo od seba, na to potrebuje otca. Otec musí dať mame malé semienko. Otec a mama ťa mali radi ešte skôr ako si sa narodil. (Ak by to nestačilo - dieťa chce vedieť, ako sa dostane semienko do mamičkinho tela): Mamička má pod brucho otvor. Sem ocko vloží semienko. Preto ocko má úd, aby to bolo možné.

Dôležité sú tri veci:

1. Dieťaťu nehovoriť viac, než ho momentálne zaujíma. Zvyčajne stačí odpovedať na jeho otázky a nehovoriť viac ani menej, ako stačí na uspokojivú odpoveď.
2. Nezachádzať do zbytočných detailov, hlavne malé deti sa nepýtajú "ako", ale "prečo".
3. Od začiatku používajme správne anatomické výrazy, teda „pošva“, "úd". Môžeme zamedziť vulgárnym pomenovaniám.

### Výchova k studu

Výchova k cudnosti nie je možná od prvých školských rokov. Pri necudnosti ide o zneužitie plodivej sily, ktorá sa prebúda v čase dospievania. Pri nedostatku studu ide o nepotrebné odhaľovanie tela. V detstve teda ide len o výchovu k studu.

Dospelí majú byť vo výchove dieťaťa k hanblivosti (studu) bez predsudkov a majú ich viesť k jemnej zdržanlivosti. Bez rozpakov nechajme deti dívať sa na bračeka alebo sestričku

ako sa rozvaľuje v plienkach. Lepšie, keď sa dieťa naučí poznávať pohlavné rozdiely ako niečo samozrejmé, než keby muselo tieto poznatky získavať až v rozrušenosti dospievania. Podobná nepredpojatosť má vládnuť pri kúpaní detí alebo keď mamička dojčí. Práve tak nech deti správne menujú príslušné telesné údy, aby nebolo nič, čo by malo v budúcnosti výraz „nečisté“. Prudéria a úzkostlivosť budí pravý opak. Budí sa zvedavosť a nesprávne napätie. Na druhej strane učme od začiatku deti jemnej zdržanlivosti. V záhrade a všade, kde deti môžu vidieť i cudzí ľudia, majú mať od malička chlapci ľahké nohavičky a dievčatká šatôčky. Učme ich s rodičovskou autoritou, že niektoré veci sa nikdy pred inými nerobia.

U menších školákov je cieľom tejto výchovy ovládať svoj pohlavný pud, ktorý sa neskoršie prebudí a pomôcť mu vrasť do úlohy lásky, ktorá sa spolu s týmto pudom prebudí a bude lákať.

Pre vek posledných školských rokov je potrebné prebrať šieste prikázanie a pred ním podať súhrnný usporiadaný obraz týchto životných pochodov. Z toho potom vyplynie správne odôvodnenie mravného poriadku, aj sila pohnútok.